

KONTRASTIVNA ANALIZA NENAGLAŠENIH OBLIKA OSOBNIH ZAMJENICA U HRVATSKOM I TALIJANSKOM JEZIKU: SUSTAV OBRADE OD POČETNOGA DO NAPREDNOGA STADIJA UČENJA

Tarita Štokovac *

Sveučilište u Puli

U prvom se dijelu rada prikazuje kontrastivna analiza gramatičke kategorije nenaglašenih oblika osobnih zamjenica u hrvatskom i talijanskom jeziku kao rezultat uočavanja poteškoća učenika prilikom usvajanja navedene kategorije. Na temelju sličnosti i razlika u izražavanju navedene kategorije izvodi se sustav obrade kategorije prema načelima kognitivnoga razvoja i dobi učenika, odnosno od početnoga do naprednoga stadija učenja. Iz rezultata kontrastivne analize kategorija izvode se vježbe usmjerene ka neutraliziranju negativnoga transfera materinskoga jezika i postupnom osvještavanju samoga procesa usvajanja stranoga jezika. Vježbe i aktivnosti koje se prikazuju u drugom dijelu rada svjedoče o mogućnostima efikasne primjene kontrastivne analize u poučavanju stranoga jezika.

Ključne riječi: kontrastivna analiza, nenaglašeni oblici osobnih zamjenica, sustav obrade, jezična svjesnost

1. UVOD

U panorami pristupa poučavanja stranoga jezika kontrastivna analiza svoje mjesto opravdava prije svega time što je njezina osnovna funkcija, na planu primjene, njezina zadaća da olakša učenje stranoga jezika (Vilke, 1976:78). Takva se zadaća, međutim, ostvaruje kao posljedica sustavnoga rada na kontrastivnoj analizi dvaju jezika, a takvu radu prethodi sustavni rad na odabiru lingvističkih modela i teorija koji će činiti podlogu kontrastivne analize (Vilke, 1976). Dragocjene spoznaje o tome koje će kategorije jezika biti podobne za kontrastivnu analizu nudi nam i međujezik učenika u kojemu se zrcale pogreške koje su rezultat negativnoga transfera materinskoga jezika. Uočavanjem pogrešaka nastavnici će moći doći do saznanja o tome na kojem se stupnju međujezika nalaze učenici, te će uslijed toga moći ustanoviti odgovaraju li propisani nastavni sadržaji stupnju međujezične

kompetencije učenika, jesu li pogriješke rezultat negativnoga transfera i, ukoliko jesu, izraditi kontrastivni sustav obrade, pronaći efikasna rješenja kako bi se neutralizirao negativni transfer, ukazati na nove efikasne strategije učenja, poticati metajezičnu svijest učenika itd.

2. NENAGLAŠENI OBLICI OSOBNIH ZAMJENICA U HRVATSKOM I TALIJANSKOM JEZIKU

U svakodnevnoj nastavnoj praksi pojava negativnoga transfera materinskoga jezika često se javlja prilikom uporabe nenaglašenih oblika osobnih zamjenica koji je vidljiv u sljedećim primjerima: *Prestato gli ha il libro (Posudio mu je knjigu)*, umjesto: *Gli ha prestato il libro*; *Detto le ha la verita' (Rekao joj je istinu)*, umjesto: *Le ha detto la verita'*. Riječ je, dakle, o gramatičkoj kategoriji koja dovodi do negativnoga transfera materinskoga jezika. Međutim, ista je gramatička kategorija u određenim svojim segmentima podobna za uporabu pozitivnoga transfera materinskog jezika te je, upravo iz tih razloga, idealna za kontrastivnu analizu.

3. SLIČNOSTI I RAZLIKE U FUNKCIJAMA ODABRANE KATEGORIJE U HRVATSKOM I TALIJANSKOM JEZIKU

Sustavnim proučavanjem gramatičke kategorije nenaglašenih oblika osobnih zamjenica u hrvatskom i talijanskom jeziku doći ćemo do zaključka da je u hrvatskom jeziku položaj nenaglašenih zamjenica u rečenici ovisan o naglasnim cjelinama, odnosno o tome na koju se naglašenu riječ naslanja i koje mjesto zauzima u nizu zanaglasnica (Barić i sur., 1995). Za talijanski je jezik svojstvena manja razina fleksibilnosti kada je u pitanju mjesto nenaglašenih zamjenica u rečenici. Ipak, i u talijanskom se jeziku nenaglašeni oblici naslanjaju na dijelove rečenice kako bi na njih „naslonile“ svoj naglasak. Kontrastivnom analizom možemo doći do sljedećih zaključaka u pogledu sličnosti i razlika koje se, u odnosu na danu kategoriju, pojavljuju u hrvatskom i talijanskom jeziku.

U automatiziranom redu riječi nenaglašene zamjenice u hrvatskom jeziku dolaze iza glagola, a u talijanskom jeziku uvijek ispred glagola. Možemo, stoga, zaključiti da je u talijanskom jeziku riječ o prednaglasnim zamjenicama: *Slušam ga. - Lo ascolto*. U talijanskom jeziku nenaglašene zamjenice stoje uvijek iza negacije, dok je njihov položaj u hrvatskom jeziku ovisan o naglasnim cjelinama u sklopu kojih se pojavljuje: *Non lo capisco. - Ne razumijem ga.; Io non lo vedo. - Ja ga ne vidim*. (Dardano i Trifone, 1992). Nađu li se dvije nenaglašene zamjenice jedna do druge, njihov je redoslijed u obama jezicima jednak (zamjenica u dativu dolazi ispred zamjenice u akuzativu), ali za njihovo mjesto u rečenici vrijede prethodna pravila: *Te la voglio prestare. - Želim ti je posuditi.; Io te la voglio prestare. - Ja ti je želim posuditi.; Non ve lo voglio mostrare. - Ne želim vam ga posuditi*. Svojstvo združivanja s glagolom u infinitivu imaju nenaglašene zamjenice u talijanskom jeziku: *Gli voglio regalare un libro. - Želim mu pokloniti knjigu.; Voglio regalarglielo. - Želim mu ga pokloniti*. (Dardano i Trifone, 1992). U 3. licu jednine i množine imperativa nenaglašene se

zamjenice u hrvatskom jeziku nalaze u pravilu iza glagola, a u talijanskom ispred glagola: *Mi dica! – Recite mi!; Mi parli del suo lavoro. – Pricajte mi o svom poslu.*

Budući da su nenaglašeni oblici osobnih zamjenica vrlo učestali u jeziku, nailazeći na poteškoće u njihovu usvajanju, učenici se često koriste raznovrsnim kompenzacijskih strategija kako bi nadomjestili propuste u znanju (Oxford, 1990): prenošenje pravila o redu riječi iz hrvatskoga jezika u sustav talijanskoga jezika, nesvjesno prenošenje pravila prema kojima se zanaglasnice vežu uz naglašenu riječ ispred sebe (prenošenje intonacijskoga sustava materinskoga jezika), uporaba naglašenoga oblika osobnih zamjenica, ponavljanje imenske riječi kako bi se izbjegao oblik nenaglašene osobne zamjenice.

4. SUSTAV OBRADE KATEGORIJE OD POČETNOGA DO NAPREDNOGA STADIJA UČENJA

Podjela profesora Filipovića (Filipović, 1970 u Vilke, 1976), prema kojoj se nastavni proces dijeli u pet faza, svoju opravdanost pronalazi u činjenici da je za učenje stranoga jezika presudan faktor dobi učenika. Upravo će tom faktoru biti podređeni pristupi jeziku koji će voditi računa o kognitivnim sposobnostima učenika i procesima usvajanja jezika. Prve tri faze predstavljaju većim dijelom mehanički pristup jeziku, dok se posljednje dvije temelje na načelu usvajanja jezika spoznajnim procesima (Vilke, 1976:175).

4.1. Prva faza: usvajanje fonološkoga sustava stranoga jezika

„Osnovni je zadatak nastave u toj fazi da učenici oponašanjem usvoje osnovne odlike fonološkog sustava stranog jezika (izgovor fonema, osnovne obrasce intonacije)” (Vilke, 1976:177). Mnoge poteškoće na koje učenici u kasnijim fazama nailaze prilikom usvajanja pravila o rasporedu nenaglašenih osobnih zamjenica u rečenici nastaju kao rezultat nedovoljne kompetencije upravo na ovoj, presudnoj jezičnoj razini. Prije nego se u nastavu počinje uvoditi tekst, a uslijed toga čitanje i pisanje, valjalo bi učenicima ponuditi niz raznovrsnih i zanimljivih usmenih vježbi u obliku igre ili kratkih pjesama koje će učenici s lakoćom naučiti i pritom inzistirati na pravilnom izgovoru. Kako se učenici, međutim, ni u sklopu nastave materinskoga jezika u prvim godinama učenja ne susreću sa zamjenicama, vrlo je važno učenicima ponuditi sadržaje u kojima će, ukoliko se pojavi, ova kategorija biti prisutna u svom najosnovnijem i najučestalijem obliku.

U hrvatskom se jeziku učenici susreću sa zamjenicama u V. razredu osnovne škole, i to na razini prepoznavanja zamjenica u tekstu, razumijevanja pojma zamjenice kao riječi za zamjenjivanje govornika, sugovornika i negovornika te kao riječi za zamjenjivanje imenica, pridjeva i brojeva. U tom se razdoblju učenici susreću s nenaglašenim osobnim zamjenicama u talijanskom jeziku koje nose obilježja hrvatskoga akuzativa. Učenicima se u ovoj fazi mogu ponuditi zadaci za ponavljanje i utvrđivanje kategorije, ali u kojima je naglasak na igri i zornom prikazivanju riječi. Učenici, dakle, ne dobivaju gramatička saznanja o kategoriji, nego se kroz kreativne aktivnosti, pjesmu, *role-play* zadatke i sl. učenike nesvjesno usmjerava ka usvajanju određene kategorije. Naravno da se pritom i dalje vodi računa o uvježbavanju

izgovora koji u slučaju ove kategorije nosi presudnu ulogu.

Učenicima se mogu ponuditi zanimljive i dinamične igre. Kako bi se već u ovoj početnoj fazi neutralizirao transfer iz materinskoga jezika, učenicima možemo ponuditi sljedeći zadatak. Na klupi se nalazi niz predmeta: knjiga, olovka, gumica itd. Učenik odabire jedan predmet. Nastavnik postavlja pitanje na hrvatskom jeziku: *Što ima Marko?* Drugi učenik odgovara: *Marco ha un libro?* (Marko ima knjigu). Nastavnik postavlja sljedeće pitanje: *Kome ga daje?* Učenik odgovara: *Lo dà a Martina.* (Daje ga Martini.). Kad su pravila igre jednom usvojena, učenici mogu sami odraditi zadatak bez pomoći nastavnika. Ukoliko se dogodi da učenik zamjenicu stavi nakon glagola, nastavnik će ga samo ispraviti bez dodatnih pojašnjenja. Mijenjajući scenarij igre i leksik koji se pritom koristi, učenici zapravo implicitno usvajaju određena pravila o redu riječi u rečenici.

Učenicima se nadalje može ponuditi zadatak u kojemu će svakoj grupi učenika biti ponuđena određena rečenica, ali riječi koje čine rečenicu bit će ispisane na komadićima papira. Svaka će grupa, osim toga, dobiti i listić na kojemu je ispisano pitanje na talijanskom jeziku: *Chi prepara la torta?* (Tko priprema tortu?)

LA	PREPARA	LA	MAMMA
----	---------	----	-------

Kad se dobije listić s pitanjem, članovi grupe moraju od svojih listića složiti rečenicu koja će biti odgovor na postavljeno pitanje i posložiti se po tom redosljedju na način da svaki član u ruci drži po jedan papirić. Kako se u ovoj fazi još uvijek inzistira na zornom prikazivanju leksika, pojedine riječi mogu biti popraćene slikom. Ukoliko se dogodi da učenici učine pogriješku, člana (učenika) koji stoji na krivom mjestu upozorit ćemo na to da mora zauzeti novi položaj. Jednom utvrđen točan redosljed učenici mogu usmeno izgovarati rečenice koje su složili. Ovaj jednostavan zadatak implicitno ukazuje na važnost poretka riječi u rečenici te na činjenicu da je svaka rečenica rezultat slaganja i odabira.

4.2. Druga faza: ponavljanje i utvrđivanje

Učenicima se u ovoj fazi (VI. razred osnovne škole) mogu ponuditi vježbe ponavljanja obrađenih jedinica i zadatke koji nude učestale obrasce gramatičkih kategorija. Učenici još uvijek nemaju razvijenu metajezičnu svijest te se, prilikom zadavanja zadataka, valja pobrinuti da im se sadržaji nude na kreativan način. Učenicima možemo ponuditi slikovni predložak i zatražiti od njih da odgovore na pitanja: *Che cosa porta Anna?* (Što nosi Ana?) - *Anna porta una rosa.* (Ana nosi ružu.); *Dove la mette?* (Gdje ju stavlja?) - *La mette nel vaso.* (Stavlja je u vazju.)

Uvođenjem novoga pravila, onoga prema kojemu nenaglašeni oblici osobnih zamjenica u talijanskom jeziku stoje iza negacije, možemo učenicima ponuditi niz zadataka za utvrđivanje u kojima će negacija, odnosno mjesto negacije, biti izraženije istaknuto:

Mangi i dolci? (Jedeš li kolače?)   *No, NON _____ mangio.* (Ne, ne jedem ih.)

Leggi il romanzo? (Čitaš li roman?) No, **NON** _____ *leggo.* (Ne, ne čitam ga.)

Na taj način učenici, ponavljajući već usvojene konstrukcije, implicitno usvajaju nova pravila. Naravno da će se u nastavnoj praksi s vremena na vrijeme pojaviti potreba ispravljanja pogrješaka učenika. U ovoj fazi valja biti na oprezu kada su u pitanju takve pogrješke. Iako su učenici upoznati s funkcijom zamjenica u materinskom jeziku te ih prepoznaju i koriste kao takve, nisu im još poznata pravila o raspodjeli naglasnih cjelina u hrvatskom jeziku i različitim oblicima reda riječi u rečenici. Pogrješke učenika valja stoga shvatiti kao poticaj za stvaranje novih zadataka koji će odgovarati sposobnostima učenika i njihovu stupnju međujezika.

4.3. Treća faza: provođenje složenijih gramatičkih vježbi

I u ovoj se fazi (VII. i VIII. razred osnovne škole) veliki naglasak stavlja na ponavljanju već usvojenih kategorija, a učenici su na ovom stupnju zreli za svoje prve samostalne kreativne jezične pokušaje. Učenicima se stoga mogu ponuditi intenzivne vježbe za ponavljanje i utvrđivanje kategorije, ili kratki tekstovi u kojima su izostavljeni oblici nenaglašenih oblika zamjenica. Kako su učenici osmoga razreda već usvojili glagolsko vrijeme *passato prossimo* (perfekt), a isto im je poznato i u materinskom jeziku, u ovoj se fazi učenicima mogu ponuditi zadatci koji će neutralizirati transfer materinskoga jezika u još nekoliko novih slučajeva nepreklapanja ovih dvaju sustava:

a) U slučaju korištenja nenaglašenih oblika osobnih zamjenica prilikom uljudnoga obraćanja, od učenika možemo zatražiti da u *role-play* situacijama preuzmu različite uloge, kao na primjer: konobar – gost, prodavač – kupac, nastavnik – učenik i slično. Naglasak ćemo staviti na uvježbavanju korištenja nenaglašene osobne zamjenice koja se u takvim situacijama pojavljuje ispred glagola, za razliku od hrvatskoga jezika u kojemu se ona nalazi iza glagola.

b) U ovoj ćemo fazi inzistirati i na vježbama ponavljanja i utvrđivanja te na vježbama transformacije pa učenicima možemo ponuditi vježbe u kojima će postupno zamjenjivati članove rečeničnoga ustrojstva s odgovarajućim nenaglašenim oblicima kako bi pritom implicitno usvojili pravila njihova razmještaja u rečenici. Kako bismo ukazali na fleksibilnost združenih oblika nenaglašenih osobnih zamjenica u talijanskom jeziku, za razliku od hrvatskoga jezika, učenicima možemo ponuditi vježbe u kojima se od učenika traži da samostalno izvedu sva moguća rješenja na temelju ponuđenih elemenata i modela:

VOLERE, FIORE, ANNA, DARE

___ Voglio dare il fiore ad Anna. (Želim dati cvijet Ani.)

___ Lo voglio dare ad Anna. (Želim ga dati Ani.)

___ Voglio darlo ad Anna. (Želim ga dati Ani.)

___ Voglio darglielo. (Želim joj ga dati.)

4.4. Četvrta faza: prva metajezična promišljanja

Do kraja prethodne faze učenici su izgradili temelje za daljnje usvajanje. Ovladavši osnovnim strukturama jezika i onim leksičkim fondom koji im omogućuje razumijevanje i sporazumijevanje u osnovnim životnim situacijama, učenici su u ovoj fazi (IX. – X. godina osnovnoga obrazovanja) zreli za prva metajezična promišljanja. Mnogi se već usvojeni sadržaji i strukture u ovoj fazi produbljuju, a počinju se pojavljivati i konstrukcije manje frekvencije. Kao i u prethodnim fazama, i u ovoj je fazi vrlo važno ponuditi učenicima, uz odgovarajuće vježbe i materijale, i prikladne i korisne strategije učenja. U ovoj fazi, naime, valja koristiti prednost koja nam je dana činjenicom da s učenicima možemo razgovarati o jeziku, o procesima i pravilima njegova funkcioniranja, te ih dovoditi u vezu s materinskim jezikom i ukazivati na sličnosti i razlike u strukturama.

U drugom razredu srednje škole, kada učenici ponavljaju i produbljuju svoja saznanja o nenaglašenim oblicima zamjenica u talijanskom jeziku, može im se ponuditi kontrastivna usporedba određenih segmenata te strukture u obliku grupnoga rada. Učenicima se može dati tekst na talijanskom jeziku koji obiluje oblicima nenaglašenih osobnih zamjenica čije se mjesto u rečenici u dvama jezicima razlikuje. Učenici će u navedenom tekstu naići na čitav niz pogrješaka koje su osmišljene tako da budu rezultat tipičnih primjera negativnog transfera, kao na primjer u rečenici: *Ivana lo non ha invitato al compleanno* umjesto *Ivana non lo ha invitato al compleanno* (prema hrvatskom: Ivana ga nije pozvala na rođendan) ili *Puoi mi aprire la porta* umjesto *Mi puoi aprire la porta* (prema hrvatskom: Možeš li mi otvoriti vrata?). Njihov će zadatak biti taj da, pročitavši tekst, pronađu i isprave sve pogrješke. Nakon toga nastavnik će učenicima podijeliti tekst bez pogrješaka. Učenici će tako moći provjeriti jesu li dobro riješili zadatak te provjeriti stupanj vlastite jezične kompetenciju u tom polju. Pojave negativnoga transfera u ovoj fazi objašnjavamo, dakle, usporedbom kategorija u hrvatskom i talijanskom jeziku.

4.5. Peta faza: vrhunac intelektualnoga razvoja

U ovoj se fazi (XI. – XII. godina osnovnoga obrazovanja) učenicima nude zahtjevniji zadatci u kojima se pojavljuju i niskofrekventne jezične konstrukcije. Gramatički metajezik je u ovoj fazi postao sastavni dio nastavne prakse. Kako se u ovoj fazi naglasak stavlja na slobodno usmeno i pismeno izražavanje, sva usvojena znanja o nenaglašenim oblicima osobnih zamjenica i o njihovu mjestu u rečenici u odnosu na hrvatski jezik učenici mogu uvježbavati na različite načine.

Učenicima se može dati tekst koji obiluje oblicima nenaglašenih osobnih zamjenica čije se mjesto u rečenici u dvama jezicima razlikuje. Učenici će tekst prevesti s hrvatskoga na talijanski jezik i tako imati priliku provjeriti razinu svoje jezične kompetencije u tom polju. Prilikom objave rezultata, nastavnik će ponuditi prijevod teksta i neće se zadržavati na pogrješkama u smislu njihova ispravljanja, nego će od učenika zatražiti da unutar grupe međusobnim razgovorom pokušaju dati odgovore na postavljena pitanja: – Gdje se, u odnosu na glagol, nalaze nenaglašene osobne zamjenice u talijanskom, a gdje u hrvatskom jeziku?

– Kako se ponašaju takve zamjenice kada se u rečenici pojavi negacija? – Prate li oblici združenih zamjenica u hrvatskom i talijanskom isti redoslijed? – U kojim se slučajevima u talijanskom jeziku nenaglašeni oblici zamjenica mogu sljubiti s glagolom? – itd. Na temelju dobivenih odgovora i provjere rezultata, učenicima se može dati zadatak da izrade „šalabahter“ na talijanskom jeziku. Na taj način učenici, osim novih saznanja, usvajaju i efikasnu strategiju učenja i stvaranja kognitivnih mapa.

Radi poticanja i razvijanja metajezičnih sposobnosti učenika, mogu im se ponuditi i zahtjevniji tekstovi u obliku gramatičkih dijaloga u kojima sudionici razgovora progovaraju o gramatičkoj konstrukciji koja se obrađuje. U takvim dijalozima učenici mogu prepoznati sebe kao govornika koji nailazi na poteškoće i pokušava od *native-speakear* sugovornika dobiti korisne informacije o pravilima koja tu konstrukciju reguliraju u talijanskom jeziku. U dijalogu se mogu naći i prazna mjesta koja učenik može popuniti na temelju deduktivna promišljanja o informacijama koje mu nudi dijalog.

ZAKLJUČAK

Različite su teorije i metode usvajanja stranoga jezika na različite načine shvaćale ulogu materinskoga jezika u takvu procesu. Fenomen jezičnoga transfera svjedoči, između ostaloga, i o tome da se određene jezične navike, duboko ukorijenjene u materinskom jeziku, zrcale u međujeziku učenika (Mitchell i Myles, 1998). Hoćemo li, dakle, obradi određene kategorije pristupiti kontrastivno, ovisit će prije svega o sustavnom promatranju međujezika učenika kako bi se ustanovile jezične kategorije koje dovode do negativnoga transfera materinskoga jezika. Od početnoga pa sve do naprednoga stadija učenja, kontrastivni se pristup može ostvariti u čitavom nizu vježbi koje će, u skladu s kognitivnim razvojem učenika, istima olakšati učenje. Postupnim osvještavanjem uloge materinskoga jezika u procesu usvajanja stranoga jezika, razvija se i jezična svjesnost učenika, svjesnost koja ide u smjeru prevladavanja razlika između materinskoga i stranoga jezika i analitičke rasprave o jeziku (Bagarić, 2003). U pogledu uporabe kontrastivnoga pristupa, međutim, valja stvari uzeti *cum grano salis*. Kontrastivnim ćemo se pristupom, naime, koristiti kako bi se izbjegli ili neutralizirali slučajevi interferencije materinskoga jezika, a ne kao sustavnom metodom obrade nastavnih sadržaja.

LITERATURA

- Vilke, M. (1976): *Uvod u glotodidaktiku*. Zagreb, Školska knjiga.
- Barić, E. i sur. (1995): *Hrvatska gramatika*. Zagreb, Školska knjiga.
- Oxford, R. L. (1990): *Language Learning Strategies: What Every Teacher Should know*. Boston, Heinle & Heinle.

- Dardano, M., Trifone, P. (1992): *Grammatica italiana*. Bologna, Zanichelli editore.
- Bagarić, V. (2003): *Što je jezična svjesnost?*, Strani jezici XXXII, 4, 233-241.

THE CONTRASTIVE ANALYSIS OF UNSTRESSED FORMS OF PERSONAL PRONOUNS IN THE ENGLISH AND ITALIAN LANGUAGE: TEACHING SCHEME DESIGNED FOR ELEMENTARY TO ADVANCED LEARNING LEVEL

Summary:

The first part of this paper deals with the contrastive analysis of unstressed forms of personal pronouns in the English and Italian language. On the basis of similarities and differences in the use of this category, the teaching scheme was designed according to the principles of cognitive development and the age of the learners, starting with the elementary to the advanced learning level. The results obtained from the contrastive analysis of categories were used to devise the exercises that would neutralize the negative transfer of the mother tongue on one side, and to make learners become aware of the process of second language acquisition on the other. The second part of the paper shows how different tasks and activities can be effectively used within the contrastive analysis in foreign language teaching.

Key words: contrastive analysis, unstressed forms of personal pronouns, teaching scheme, language awareness